

Mirjana Matijević Sokol, Tomislav Galović, ur., *Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; FF press, 2024, 362 stranice*

U ljetnom semestru akademske godine 2011./2012. na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu započeo je izborni kolegij pod nazivom Hrvatska heraldička baština. Nastava unutar kolegija bila je raspoređena u 15 različitih predavanja kojima su studentima približene teme iz hrvatske heraldike, a izvodili su je nastavnici Odsjeka prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol, dr. sc. Ivan Botica i doc. dr. sc. Tomislav Galović. Kao rezultat rada na tom kolegiju iz tiska je 2024. izašla knjiga *Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente* u izdanju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i FF pressa, koju su zajednički uredili Mirjana Matijević Sokol i Tomislav Galović. Knjiga je primarno zamišljena kao udžbenik studentima za predavanja iz predmeta Pomoćne povijesne znanosti (posebice heraldike i veksilologije), a sastoji se od 16 tekstova uglednih hrvatskih povjesničara.

Nakon uredničkoga *Predgovora* i *Uvoda u kolegij* Tomislav Galović donosi rad *Europski kontekst hrvatske heraldike i Pavao Ritter Vitezović kao njezin utemeljitelj* (17-39), u kojem su objašnjeni temeljni heraldički pojmovi, počeci heraldike u Europi i Hrvatskoj te hrvatski heraldički zbornici. Posebno se osvrće na Pavla Rittera Vitezovića, koji je 1701. i 1702. tiskao *Stematografiju*, grbovnik s teorijskim dijelom o heraldici i prikazom 56 grbova za koje je smatrao da pripadaju ilirskim zemljama. U radu naziva *Grbovnice – litterae armales* (41-53) Mirjana Matijević Sokol sistematizira grbovnice – iznimno važna povijesna vrela kojima su plemstvu i lokalnoj samoupravi na hrvatskom povijesnom prostoru do 1918. dodjeljivani grbovi. Uz samu sistematizaciju predstavljene su

neke od najvažnijih grbovnica koje se čuvaju u našim arhivima, kao i njihova diplomatska struktura. Slijedi rad Ladislava Dobrice *Heraldički izvori u Hrvatskom državnom arhivu* (55-63), gdje autor bogat fundus heraldičkih izvora koje čuva HDA dijeli na primarne i sekundarne heraldičke izvore. Pritom u primarne smješta zbirku grbovnica, zbirku prijepisa grbovnica i grbovnike, a u sekundarne ubraja izvore iz obiteljskih i županijskih arhiva. Nastavno na ovaj rad slijedi članak Sanje Miljan i Suzane Simon *Heraldička zbirka Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (65-73), gdje se navodi da je u toj zbirci sadržano više od 140 isprava, većinom grbovnica. Kao primjer diplomatske analize autorice su obradile grbovnicu obitelji Miletić iz 1627. godine. Iako u knjizi nije jasno naznačen tematski niz radova, posljednji koji se veže uz arhivske izvore jest tekst Matee Brstilo Rešetar *Zbirka heraldike i sfragistike Hrvatskog povijesnog muzeja* (75-86), gdje je opisana navedena zbirka koja sadržava više od pet tisuća predmeta od 15. stoljeća pa sve do danas.

Niz radova o hrvatskom grbu započinje člankom Ive Banca *Biljezi identiteta: heraldika i nacionalne ideologije kod Južnih Slavena* (87-104). Autor tematizira pojavu prvih grbova naroda Južnih Slavena počevši od nesačuvanoga grbovnika Petra Ohmučevića preko Vitezovićeve *Stematografije* i njezinih inačica u autorstvu Hristofora Žefarovića i Thomasa Messmera pa sve do pojave tzv. ilirske leljive Ljudevita Gaja. U tom se pogledu nadovezuje i članak Dubravke Peić Čaldarović *Grbovi hrvatskog plemstva – činjenice kulturnog naslijeđa i identiteta* (105-117), gdje se navodi da su na razvoj heraldike hrvatskoga plemstva utjecale austro-njemačka, ugarska, talijansko-venecijanska i slavenska heraldika. Idući je rad Nikše Stančića i Dubravke Peić Čaldarović *Povijest hrvatskoga grba kao povijest dezintegracije i integracije hrvatskog prostora* (119-133). Autori kronološki opisuju pojavu simbola hrvatskoga identiteta od pret-

heraldičkoga znamenja s kraja 13. stoljeća sve do današnjega grba Republike Hrvatske usvojenog 1990. godine. Problemom crvenoga/bijeloga početnog polja u hrvatskom grbu bavi se Mario Jareb u članku *Crveno ili bijelo? Bijelo ili crveno? Mitovi i činjenice o boji početnog polja hrvatskog šahiranog grba* (135-160). Autor analizira prvo početno polje na hrvatskom šahiranom grbu od njegova prvoga prikaza 1495. u Innsbrucku do današnjega službenoga grba Republike Hrvatske. Opovrgnuo je tvrdnje koje se još uvijek pojavljuju u medijima i društvu da je šahovnica s prvim bijelim poljem ustaški grb, tim više jer je grb Nezavisne Države Hrvatske jasno definiran slovom „U” kao sastavnim dijelom.

Drugi dio priručnika tematski je vezan uz „studije slučajeva” (*case study*). Prvi u nizu je tekst Vicka Fiskovića *Heraldika u kamenu / primjer grada Korčule* (161-190), gdje je autor fotografirao, analizirao i blazonirao osamdesetak grbova isklesanih na pročeljima palača i građanskih kuća grada Korčule. Kategorizirani su grbovi biskupa grada Korčule, grbovi mletačkih knezova, duždeva i providura i grbovi korčulanskih obitelji. Hrvoje Kekez člankom *Grb knezova Babonića i njihovih potomaka knezova Blagajskih: heraldička obilježja, postanak i povijesne mijene* (191-207) daje pregled razvoja grba Babonića i njihovih potomaka Blagajskih na temelju dostupnih povijesnih izvora i grbovnika. Antonio Perković diplomatički je i heraldički obradio osam grbovnica plemićkih obitelji iz 16. i 17. stoljeća s prostora Sisačko-moslavačke županije u radu *Istraživanje heraldičke baštine / primjer Sisačko-moslavačke županije* (209-218). Jakša Raguž u članku naziva *Nastanak grba grada Gline* (219-236) opisao je proces nastanka i (ne)usvajanja grba općine/grada Gline od 1984. do 1995. godine. Ivan Botica u svojem tekstu *Primijenjena heraldika / primjer izrade novog grba* (237-243) problematizira proceduru usvajanja grba i zastave na primjeru općine Otok u Splitsko-dalmatinskoj župa-

niji, i to iz svoje perspektive kao autora simbola. Zadnji članak u ovom tematskom nizu rad je Željka Heimera *Suvremena hrvatska municipalna heraldika / neke osnovne značajke* (245-263), gdje su opisana načela i procedura usvajanja grbova županija, gradova i općina, kao i poteškoće koje proizlaze pri njihovu istraživanju.

Posljednji dio knjige čine *Prilozi* (265-275), gdje su Mirjana Matijević Sokol, Tomislav Galović i Maja Tabak Demo donijeli izvorni latinski tekst i hrvatski prijevod triju odabranih grbovnica: grbovnice Ivana de Dominisa koju je 1434. dodijelio car Sigismund, pečatnice/grbovnice grada Varaždina iz 1464. koju je dodijelio kralj Matija Korvin i grbovnice Kraljevine Slavonije koju je 1496. dodijelio Vladislav II. Jagelović. Kako je pomoćna povijesna znanost veksilologija vrlo srodna heraldici, u *Dodatku* je članak *Uvod u veksilologiju* (279-296) Željka Heimera, gdje nas autor upoznaje s temeljnim karakteristikama znanstvenoga interesa ovoga područja. Slijedi sažetak na engleskom jeziku, popis izvora i literature, popis slikovnih i drugih priloga te popis autora i suradnika u ovom priručniku.

Na kraju se može ustvrditi da ova knjiga nije namijenjena samo studentima povijesti, nego svima zainteresiranima za hrvatsku heraldičku baštinu. Činjenica je da je ovakva publikacija bila nužna s obzirom na to da studenti povijesti koji slušaju kolegije vezane uz heraldiku dosad nisu imali jedan jedinstveni i suvremeni udžbenik te tematike. Treba naglasiti da se heraldičke studije u nas uglavnom orijentiraju na neke pojedinačne specifične teme ili samo određene geografske regije, pa je jedan opći pregled što heraldika jest zaista bio potreban. Dodatna je vrijednost ove knjige što je bogato ilustrirana jer se heraldika ne može proučavati, a da se ne prikažu fotografije i crteži grbova. Ovo je djelo doista kapitalno i otvara niz za daljnja istraživanja iz perspektive ne samo heraldike nego i veksilologije, sfragistike,

genealogije i ostalih pomoćnih povijesnih znanosti. Kako njome započinje novi nakladnički niz *Katedarske knjižnice: Pomoćne povijesne znanosti* u izdanju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, nadajmo se da će druga knjiga donijeti rezultate nekih novih budućih istraživanja i da ju cjelokupna znanstvena zajednica neće trebati još dugo čekati.

Marko Vitez

Vesna Miović, *The Jews of the Dubrovnik Republic 1546-1808*, Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2024, 220 stranica

U izdanju Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 2024. objavljena je knjiga Vesne Miović *The Jews of the Dubrovnik Republic 1546-1808* (nedugo potom izišlo je i hrvatsko izdanje). Već u svojim prethodnim radovima autorica se detaljno bavila tematikom Židova u Dubrovniku, pokazujući kontinuirani interes za proučavanje ove zajednice u specifičnom društvenom kontekstu Dubrovačke Republike. Minucioznim radom na arhivskom gradivu, oslanjajući se na relevantnu literaturu, svjetlo dana ugledala je knjiga s više od 200 stranica obogaćena raznovrsnim ilustracijama. Studija je logičan slijed autoričinih znanstvenih zanimanja, ali i istraživački iskorak jer se židovska zajednica počinje promatrati u cjelini prostora Dubrovačke Republike.

Koristeći učestali okvir historiografske struke koji se temelji na kronološkom promatranju povijesnih procesa, autorica nakon uvodnih riječi – *Preface* (9-10) – započinje rad s poglavljem *First Arrivals* (11-20). Istražujući prve valove židovskoga doseljavanja u Dubrovnik, razmatra motive njihova dolaska, uključujući i progone iz različitih dijelova Europe. Ističe da je dubrovačka

politika prema Židovima bila prožeta složenim balansiranjem između interesa Istoka i Zapada, u prvom redu Osmanskoga Carstva i Španjolske, što je utjecalo na regulaciju njihovih prava i obveza. Naime, nastojeći održati političku i ekonomsku ravnotežu, Dubrovačka Republika uspostavila je i pažljivo regulirala svoj odnos sa židovskom zajednicom, čime je osigurala njihovu integraciju u trgovački život, dok je istovremeno nastojala zadovoljiti zahtjeve i pritiske stranih sila te očuvati vlastite interese. U poglavlju *Establishment of the Ghetto in 1546* (21-29) prikazan je proces osnivanja, s naglaskom na strukturu, židovskoga geta u Dubrovniku, koji je uspostavljen 1546., a bio je smješten u donjem dijelu Lojarske ulice (današnje Žudioske), blizu gradskih institucija poput Luke, Sponze i glavne gradske ulice Place. Sljedeće poglavlje pod naslovom *Growth of the Jewish Community* (30-50) vodi nas i dalje kroz kontinuiranu dinamiku odnosa između dubrovačkih vlasti i Židova, uključujući utjecaj stranih sila, s posebnim naglaskom na papinske politike. Autorica analizira vanjske pritiske i političke interese koji su oblikovali status židovske zajednice pružajući uvid u njihov svakodnevni život, istražujući ulogu i aktivnosti židovskih liječnika, pisaca i trgovaca. *The Impact of the Jeshurun Trial in 1622* (51-56) donosi zanimljivu priču o sudskom procesu protiv Isaka Jeshuruna. Naime, Marija Matkova, optužena za ubojstvo dubrovačke djevojčice, tvrdila je da ju je Jeshurun nagovorio na taj čin. Proglašen krivim za podgovaranje na ubojstvo, osuđen je na 20 godina tamnice, a nakon dvije godine ipak je pomilovan, ali je morao odmah napustiti Dubrovnik. Tijekom suđenja Jeshurunu dubrovački geto praktički je nestao te su ostale samo četiri obitelji koje su ondje živjele. Nekoliko mjeseci nakon što je Jeshurun pušten iz zatvora Židovi su se postupno počeli vraćati u grad. Povratak Židova u Dubrovnik označavao je novu fazu njihove prisutnosti. U poglavlju *A New Beginning* (57-70) auto-